

למספר אנשי הבית וגם להיכר הימים בשביל אנשי הבית ודאי הוא בכלל המהדרין, דלא ס"ל כלל כהתוס' שא"א לקיים תרוייהו, דודאי יכול לקיים שני ההידורים יחד אע"פ שאין היכר למספר הימים. ונמצא שגם שני הטעמים שבגמ' הם בעיקר על ריבוי הנרות ומספר הימים, ולא היכר של הימים, ולכן הביא הרמב"ם מנהג ספרד שהוא כמנהג המהדרין בלבד ואינו סותר למהדרין מן המהדרין.

ועוד נראה דכמו שלמהדרין מן המהדרין מסתבר שהבעה"ב הדליק הכל, כי אם אחד מבני הבית ירצה לקיים המצוה וידליק לעצמו אולי יעשה רק נר אחד כפי הדין ונמצא שיקלקל בזה שלא תהיה הדלקה כפי מספר הימים, וגם מלשון הרמב"ם שכתב עשרים שמונים משמע שלא מיירי על המדליקים, אלא שרק בעה"ב הוא המדליק ולא כרצון איש ואיש, (וכמו בעירוב תבשילין שאסור לגרום ברכה שאינה צריכה וכולם סומכים על עירובו של בעה"ב) וא"כ אפשר דה"ה נמי לפי מנהג ספרד רק בעה"ב מדליק הכל, אלא שאנו נוהגים כשיטת התוס' שכל אחד מדליק בפני עצמו ולפי שכך הוא הפירוש של המהדרין מן המהדרין שיהא היכר של הימים, וא"א כלל לקיים מנהג המהדרין מן המהדרין אלא בכה"ג שידליק כל אחד בעצמו וכמש"כ הרמ"א, משא"כ להרמב"ם לפ"ד במנהג ספרד שזה ג"כ לפי פירושו וזה כלול במנהג מהדרין, רק בעה"ב מדליק. (ועיין בית הלוי ובחי' הגר"ז ברמב"ם שם).

ג

בענין ברכה על מנהג והידור, ובלאו דלא תסור

(א) שבת כ"א ע"ב, מאי מברך וכו' והיכן צונו רב אוי אמר מלא תסור, ר' נחמיה אומר שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך. ויש להתבונן למה קבעו בגמרא שאלה זו דוקא בנר חנוכה ולא שאלו כן גם בנטילת ידים, הלל, ומקרא מגילה שקדמו לנר חנוכה ועוד כמה מצוות דרבנן שגם עליהם מברכים. ונראה דעל תקנה שהיא משמרת כמו עירוב תבשילין ונטילת ידים שהיא גזירה דרבנן אטו דאורייתא מובן דאין מקום לשאול היכן צונו, וגם בדבר שכלי כמו בקור חולים וניחום אבלים אין מקום לשאול, ורק בנר חנוכה שתיקנו חכמים מצוה בקום ועשה לזכר הנס שאלו בגמרא במצוה זו והיכן צונו. [ועי' רמב"ן בסה"מ דף ט' ע"א].

והנה בכל מצוות דרבנן שחיובן מלא תסור, יש לעיין בסומא ואלבא דר' יהודה הפוטרו מן המצוות ונפישו רבוואתי דסברי דפטור לדידיה גם מלאוין, וכתבו

התוס' בב"ק דף פ"ז ע"א ובכמה דוכתי דמ"מ מדרבנן מודה ר' יהודה דסומא חייב במצוות. ולכאורה כמו שאין הסומא מוזהר בלאוין כך גם אין מצווה על לא תסור ואיך יתחייב מדרבנן, וכע"ז הקשה בנוב"י"ת (או"ח קי"ב) על מש"כ התוס' בקידושין ל"א ובעירובין צ"ו דהסומא יכול לברך וכמו שאמרו בחנוכה והיכן צונו מלא תסור, והרי הסומא אינו מוזהר על לא תסור ואיך יכול לברך וצונו. אלא שבוה נלענ"ד דכמו שדעת הרבה ראשונים דאשה יכולה לברך על מצוות עשה שהזמן גרמא, ואיך אומרת וצונו הרי אינה מצווה כלל אף מדרבנן, וע"כ דההודאה היא לא על החיוב שהיא מצווה בו רק על עצם הגילוי שהקב"ה גילה לנו מצוה זו, ומהאי טעמא גם הסומא יכול לברך, ורק במצוות נר חנוכה שאלה הגמ' היכן צונו היינו דהקב"ה לא צוה כלל דבר זה וכמש"כ לעיל, אבל עכ"פ בסומא שאינו מוזהר גם בלא תסור קשה איך שייך כלל לקרותו מחוייב מדרבנן.

ונראה ברור דהענין של לא תסור הוא אזהרה כללית, שהוא הכח והתוקף שנתן הקב"ה לחכמי הדור, ולאו זה נאמר לכל אדם שיש בו דעת בין קטן ובין גדול וגם לבני נח אע"פ שאין זה מן מצוות שלהן, שהרי גם קטנים בני דעה ודאי אינם מותרים לחלל שבת אף אם אין אביהם רואים ואינו יודע מזה כלל, וע"כ שגם הם מצווים מכת המצוה דרבנן שהוא משום חינוך². וא"כ גם הסומא בודאי בכלל זה.

אך נחלקו הרמב"ם והרמב"ן בספר המצוות אם הוא מדאורייתא או מדרבנן, ועי' שב שמעתתא ש"א פ"ג בד"ה והנה. ונראה הכרח דגם להרמב"ן הוא מן התורה דאל"כ אמאי נהיה מחויבים, וכן כתב להדיא בפרושו על התורה בפר' ואתחנן בפסוק לא תוסיפו ע"ש, ולא פליגי אלא דלהרמב"ן הוא חיוב כללי שחייבים לשמוע להוראתם אבל אם עבר ואכל טריפה דרבנן אין זה כטריפה דאורייתא, ואילו הרמב"ם סובר שגם זה הוא מדאורייתא, ולפיכך להרמב"ן מה שאמרו גבי חנוכה לא תסור וכתב שם דהוי רק אסמכתא, היינו מפני שאין על זה ציווי באופן מיוחד, אבל לכו"ע הלא תסור הוא מן התורה, ומ"מ גם להרמב"ם הוא יותר קל כיון דאין בזה ציווי מפורש, ואפילו בכבוד אב אין ההשקאה עצמה המצוה אלא משום חיוב כבוד אב הכללי³.

(ב) בשו"ע סי' תרע"א ס"ז כתב המחבר "ומדליקין ומברכין בביהכנ"ס משום פרסומי ניסא". ובב"י שם כתב הטעם בשם הריב"ש שהוא כמו שמברכין על הלל בר"ח אע"פ שאינו אלא ממנהגא. ועי' בבאר היטב ובשערי תשובה שם שהביאו בשם החכם צבי סי' פ"ח

3. ועי' בקונטרס דברי סופרים מ"ש בשם הגר"ח ז"ל, ובקובץ הערות סי' ט"ז ס"ק ח', וביאורים והערות הנ"ל שם אות ל'.

2. עי' ביאורים והערות לשב שמעתתא ש"א סוף אות כ"ז ובשש"כ מהדו"ק פרק ל"ב אות ד', ולהלן סי' פ"ב.